

art jahorina 2023
ΣΥΜΠΟΣΙΟ

2023
УЧЕСНИЦИ
PARTICIPANTS

Мадан Лал	Madan Lal
Миливоје Унковић	Milivoje Unković
Звонко Тилић	Zvonko Tilić
Владимир Темков	Vladimir Temkov
Златко Девић	Zlatko Dević
Афродите Караманли	Afrodite Karamanli
Гоце Божурски	Goce Božurski
Димитар Димитров	Dimitar Dimitrov
Бранислав Марковић	Branislav Marković
Наталија Цимеша	Natalija Cimeša
Јанис Христакидис	Ioannis Christakidis
Ифигенија Баздари	Iphigenia Vasdari
Анитга Огњановска	Anita Ognjanovska
Биљана Вуковић	Biljana Vuković
Лидија Тилић	Lidija Tilić
Слободан Кнежевић	Slobodan Knežević
Анастасија Остојић	Anastasija Ostojić
Михаило Глигорић	Mihailo Gligorić
Драган Батинић	Dragan Batinić
Слободан Милошески	Slobodan Milošeski

XIX Сазив - XIX Convocation

5-24. 07. 2023.

Међународна ликовна манифестација: “Арт симпозијум Јахорина”, својим 19. по реду сазивом изнова је потврдила чињеницу да је реч о једном од најзначајнијих ликовних догађаја ове врсте како у Републици Српској тако и у Босни и Херцеговини. Идејни творац и покретач АСЈ ликовни уметник Лазо Савић упркос бројним изазовима и овога пута успео је да окупи уметнике из: Индије, Грчке, Северне Македоније, Србије, Републике Српске и Босне и Херцеговине. У плодотворној атмосфери Пала настајала су ликовна дела плошног и просторног аспекта. Управо то обједињавање оба сегмента ликовне уметности основна је карактеристика АСЈ по којој се и издваја од осталих сличних манифестација.

Плошне ликовне уметности: цртеж, акварел, уље на платну, графика, акрилик на платну биле су у опсервацији уметника из: Индије, Мадан Лал, Грчке: Ифигеније Васдари, Афродите Караманли и Јаниса Христакидиса, Северне Македоније: Гоца Божурског, Аните Огњановске, Владимира Темкова и Димитара Димитрова, Србије: Биљане Вуковић, Лидије Тилић, Звонка Тилића, Слободана Кнежевића и Бранислава Марковића, Републике Српске и Босне и Херцеговине: Наталије Цимеше, Миливоја Унковића, Златка Девића и најмлађе учеснице, студента Анастасије Остојић.

Просторна ликовна уметност, вајарство у камену и дрвету, била је заступљена у делима вајара из Србије Михаила Глигорића, вајара из Северне Македоније Слободана Милошеског и Драгана Батинића из Републике Српске, Босне и Херцеговине.

Мадан Лал сликар из Индије своју ликовну поетику заснива на веома инвентивном укрштању далекоисточне и западне мисли. Полазећи од древне, цивилизацијски једне од најстаријих, хиндуистичке филозофске традиције, успева да попут упанишада обједини усмено казивање веда на начин да брижљиво нијансираним колоритом, заснованим на тананим валерским прелазима тонова плаве којој додавањем топлих тонова жуте и црвене постиже љубичасте и зелене вредности, да би топло - хладним саодносима просева беле, жуте и црвене у елементарним облицима омогућио светлосну транспозицију. Баш као што се веде састоје из три основна дела: самхите, брахмана и аранјака, тако се и фигурација на његовом акрилику на платну: “Урбана митологија” састоји из три дела: ликовна птица - папагаја, водени бића - риба и рибликих створења и људских бића - мушких и женских ликовна. На тај начин се идеја аранјака (у дословном значењу шумска расправа) заснованих на езотеричним знањима преноси у упанишадско тумачење односа бога и човека. Упанишадски дијалог Мадан брижљиво претаче у савремени, егзистенцијално тумачени парадокс отуђења, јер папагаји су у хиндуизму и симбол “вечног круга”, односно непрестаног сељења душе. Тако се “круг живота” изједначава са временским током, с тим да су прошлост и садашњост огледала будућности, а будућност огледало прошлости и садашњости. Западу тешко схватљива ведска временска компонента, код Мадана добија линеарни, западњачки ток, јер се из џунгле (птице, дрвеће, природа) прелази у урбану средину која није ништа друго до архитектонска џунгла, с тим да у тој средини човек - појединац доживљава потпуно отуђење. Оно је засновано на екстревентним и интровертним психолошким процесима и стањима (симболика боја), али и непосредним доживљаји-

The international art manifestation: “Art Symposium of Jahorina”, with its 19th consecutive convocation, once again has confirmed the fact that it is one of the most significant art events of its kind both in the Republic of Srpska and in Bosnia and Herzegovina. The creator and initiator of ASJ, artist Lazo Savić, despite numerous challenges, managed to gather artists from: India, Greece, North Macedonia, Serbia, the Republic of Srpska and Bosnia and Herzegovina. In the fertile atmosphere of Pale, works of art of one-dimensional and spatial aspects were created. It is this unification of both segments of fine art that is the basic characteristic of ASJ that sets it apart from other similar events.

One-dimensional fine arts: drawing, watercolour, oil on canvas, graphics, acrylic on canvas were observed by artists from: India, Madan Lal, Greece: Iphigenia Vasdari, Aphrodite Karamanli and Ioannis Christakidis, North Macedonia: Goce Božurski, Anita Ognjanovska, Vladimir Temkov and Dimitar Dimitrov, Serbia: Biljana Vuković, Lidija Tilić, Zvonko Tilić, Slobodan Knežević and Branislav Marković, the Republic of Srpska and Bosnia and Herzegovina: Natalija Cimeša, Milivoje Unković, Zlatko Dević and the youngest participant, student Anastasija Ostojić.

Spatial fine art, sculpting in stone and wood, was represented in the works of the sculptor from Serbia Mihailo Gligorić, the sculptor from North Macedonia Slobodan Milošeski and Dragan Batinić from the Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina.

Madan Lal, a painter from India, bases his artistic poetics on a very inventive crossing of Far Eastern and Western thought. Starting from the ancient Hindu philosophical tradition, one of the oldest in terms of civilization, he succeeds in uniting, like the Upanishads, the oral recitation of the Vedas in a way that, with carefully nuanced colours, based on subtle Valerian transitions of blue tones, by adding warm tones of yellow and red, he achieves violet and green values, in order to enable light transposition by warm - cold ratios of white, yellow and red sieves in elementary forms. Just as the Vedas consist of three basic parts: *Samhita*, *Brahmana* and *Aranyaka*, so the figuration on his acrylic on canvas: “Urban Mythology” consists of three parts: figures of birds - parrots, water creatures - fish and fish-like creatures and human beings - male and female characters. In this way, the idea of *Aranyaka* (forest discussion in the literal meaning) based on esoteric knowledge is transferred to the Upanishadic interpretation of the relationship between God and man. The Upanishadic dialogue Madan carefully translates into the modern, existentially interpreted paradox of alienation, because in Hinduism parrots are also a symbol of the “eternal circle”, i.e. the constant migration of the soul. Thus, the “circle of life” is equated with the passage of time, with the fact that the past and the present are mirrors of the future, and the future is a mirror of the past and the present. The Vedic time component, which is difficult for the Western world to understand, with Madan acquires a linear, Western flow, because it moves from the jungle (birds, trees, nature) to an urban environment that is nothing but an architectural jungle, with the fact that in that environment a man - individual experiences complete alienation. It is based on extroverted and introverted psychological processes and states (symbolism of colours), but also immediate experiences of the world around us (contemporary means of communication that increasingly distance people

ма света око себе (савремена средства комуникације која све више међусобно удаљавају људе - кровови кућа са антенама). Међутим, идеја аватара односно отеловљења божанства у човеку и(ли) животињи, код Мадана је садржана и одражена у љубави, додиру мушког и женског принципа. Стапање Вишнуа и Кришне за Мадана је потпуно само кроз љубавни чин мушкарца и жене чиме се у великој мери приближава и суфијској мистичкој традицији. Оваплоћење божанске љубави је човек, али за Мадана то је Човек у свевремености. У садашњости, тај човек је у потрази за исконском светлошћу љубави - сугестивни и снажни просеви жуте и нежни додир руку које међусобно мењају боје у потпуности потврђују овакво схватање ауторове намене да представи непрестани круг кретања као вечну потрагу за љубављу.

Птица, такође опредмеђена као својеврсни надегзистенцијални феномен вечног васкрсавања - Феникс - основа је поетске ликовне метафоризације просторних компоненти пејзажа Јахорине у делу академика **Миливоја Унковича**. Распета, страдална судбина посматраног предела основа је на којој се уздиже поетски реализам ликовног исказа. Метафоризација ликовног језика је потпуна, раширена крила крик ка небу и крст голготе, али и крст васкрсења саображени са минуциозном аналитичком геометризацијом сведеном како на сегменте објекта, тако и на непосредне просторне компоненте где се само назире контуре планине, упућују нас на уметников крик против урбанизације природе. На побуну против изградње објеката масовног становања на вертикали камена устремљеног ка небу. Управо такво одређење планине омогућава Унковичу да на фону ликовног језика употребом лазуре, рафинираног, крајње суптилног, али потпуно студиозног потеза оствари и колоритне и просторне вредности које воде ка скулптуралности, односно ка просторној уметности. Вајар и сликар који су се одавно срили у Унковичу овде су подједнако изражени. Благо назначени кадар слике у слици у доњем десном углу могуће је огледало у ком се посматрају. Наглашена белина позадине претворена је у потпуни симбол вечности. Тај "вечни снег" или "вечна светлост" је предео ком је упућен крик. Фундамент експресионизма, мунковски излеће из надреалног кљуна са бордо језиком да би остао у својој крстоликој вечности.

Идеја филмског претапања, преношења кадра у кадар, основа је на којој Ункович гради својеврсни дијалог између разгледничког, протореалистичког опсервирања објекта и његове транспозиције у потпуни ликовни субјект. На тај начин не само да се прожимају различити планови, него се успоставља и својеврсни дијалог између акварела, акрилика и графике. Дијалог уметника како са самим собом тако и планине са небом и простором испод ње је потпун. Лазурни нанос брижљиво нијансиране плаве, са просевима црвене, те односи светло и тамно сивих зона не само да су у противречју волумена, већ су и основа целовите ликовне метафоре засноване на укрштању покретне и статичне слике, с тим да се открива и посебан иронијски отклон заснован на изједначавању односа слика - фотографија. Сродну идејност засновану на деконструкцији простора запажамо и на трећем Унковичевом раду, с тима да "слика у слици" или кадар у кадру својом парцијалном колоритношћу "разбија" готово монохроматску сиву гаму "већег екрана".

Неосимболизам са минуциозним, аналитичким и студиозним потезом темељ су уља на платну "Мала барка" **Звонка Тилића**. Талесова мисао: "све живо из воде" (omne vivo ex aqua) идеја је водила ове својеврсне ликовне скаске о пореклу цивилизације. Одреднице "плави Дунав", "Панонско море" омогућавају Тилићу да употпуни своју ликовну метафоризацију на начин да нас води у древне, ишчезле светове, превасходно антске провенијенције. Праславенске речи индоевропског корена: весло, једро, чун јасно сведоче о томе да су Анти живели крај великих вода, а то етимолошко и историјско

from each other - roofs of houses with antennas). However, the idea of an avatar, i.e. the embodiment of divinity in a human and/or animal, in Madan is contained and reflected in love, the touch of the male and female principles. For Madan, the fusion of Vishnu and Krishna is complete only through the act of love between a man and a woman, which greatly approaches the Sufi mystical tradition. The embodiment of divine love is man, but for Madan it is Man in all times. In the present, that man is in search of the primordial light of love - suggestive and strong shades of yellow and the gentle touch of hands that change colours fully confirm this understanding of the author's intention to present a never-ending circle of movement as an eternal search for love.

The bird, also materialized as a kind of supra-existential phenomenon of eternal resurrection - the Phoenix - is the basis of the poetic artistic metaphorization of the spatial components of the Jahorina landscape in the work of academician **Milivoje Unković**. The crucified, suffering fate of the observed landscape is the basis on which the poetic realism of the artistic expression rises. The metaphorization of the visual language is complete, the outstretched wings of the cry to heaven and the cross of Golgotha, but also the cross of the resurrection, embodied with a meticulous analytical geometrization reduced both to the segments of the object and to the immediate spatial components where only the contours of the mountain can be glimpsed, point us to the artist's cry against urbanization of nature. On the rebellion against the construction of mass housing facilities on the vertical stone aimed at the sky. It is precisely this definition of the mountain that enables Unković to achieve colour and spatial values that lead to sculpturality, i.e. is to spatial art, against the backdrop of the visual language using glaze, a refined, extremely subtle, but completely studious move. The sculptor and the painter who met long ago in Unković are equally expressed here. The slightly indicated frame of the picture in the picture in the lower right corner is possibly the mirror in which they are viewed. The emphasized whiteness of the background has been transformed into a complete symbol of eternity. That "eternal snow" or "eternal light" is the region to which the cry is directed. The foundation of expressionism, in the manner of Munch, emerges from a surreal beak with a burgundy tongue to remain in its cross-shaped eternity.

The idea of cinematic fusion, of transferring frame to frame, is the basis on which Unković builds a kind of dialogue between a sightseeing, proto-realistic observation of an object and its transposition into a complete artistic subject. In this way, not only different plans are interwoven, but also a kind of dialogue between watercolours, acrylics and graphics is established. The dialogue of the artist both with himself and the mountain with the sky and the space below it is complete. The azure coating of carefully tinted blue, with hints of red, and the relationship of light and dark grey zones not only contradict the volume, but are also the basis of a complete artistic metaphor based on the intersection of a moving and static image, with the fact that a special ironic deviation based on equalizing the ratio of images - photos. A similar idea based on the deconstruction of space can also be seen in Unković's third work, with the fact that "picture in picture" or frame in frame "breaks" the almost monochromatic gray scale of the "larger screen" with its partial colouring.

Neo-symbolism with a meticulous, analytical and studious approach is the basis of the oil on canvas "The Little Boat" by **Zvonko Tilić**. Thales's thought: "Everything alive from water" (omne vivo ex aqua) is the guiding idea of this kind of artistic fairy tale about the origin of civilization. The terms "blue Danube" and "the Pannonian Sea" allow Tilić to complete his artistic metaphorization in a way that leads us to ancient, vanished worlds, primarily of ancient provenance. Proto-Slavic words of Indo-European origin: oar, sail, chun, clearly testify to the fact that the Antes lived near large waters, and Tilić skilfully weaves

сазнање Тилић вешто уткива у свој готово романтичарски ликовно - поетски исказ о вечној пловидби.

За **Владимира Темкова** свај птица и риба је основа на којој гради свој неосимболистички ликовни исказ, с тим да папагај - ара, добија мајански интерпретативни карактер симбола ватре и сунца. Потврду за то пружају снажан, упечатљив колорит, укрштени пастуозни и лазурни нанос, цртачки прецизни колоритни пасажии који дају његовом делу јасну препознатљивост. Ауторски печат је силан. Побуна против страдања природе, њеног нестанка, али и немирење са "губитком завичаја" односно гнезда и легла јасни су ауторски сигнали Темкова да такво стање морају да се мењају. Та дијалектичка тежња за променом јасно је назначена крајње сугестивним колористичким вредностима

Губитак, напуштање и(ли) повратак у гнездо основа су на којој, у снажним емоцијама, дубоком саживљеношћу уметника са објектом опсервације, **Златко Девић**, тка своју ликовну тканицу. Деконструкција објекта заснована на геометризаацији укрштена са лазурним, брижљиво нијансираним и прецизно валерски постулираним колористичким вредностима, на глаткој фактури, омогућава да се објекат гнезда доживи као полисемантички исказ уметника. Наиме, у њему је и одраз гнезда као животног простора (геометризаација), љубави (колористички акценти, а нарочито црвене), места одласка, лета у непознато (сива и њене нијансе). Очигледна је интенција уметника да на овај начин предочи вишеструки егзистенцијални парадокс савременог начина живљења

Побуна против страдања природе, а нарочито Амазона окосница је сигнализма **Афродите Караманли**. Језички и ликовни знак прожети су на начин да непосредно упућују на примарни садржај ангажоване уметности. Иронијски отклон и извесну карикатуралност запажамо у игри речи и ликовних симбола "Афродита на Јахорини" где се ауторка поиграла значењем властитога имена.

Непосредно укрштање језичког и ликовног знака запажамо и у цртежима **Гоцеа Божурског**. Његова оловка носи асоцијацију на стећак вандалски ишаран, али и на ђачку клупу где су записане формуле и тајни љубавни знаци.

Крајње реалистичан приказ природе пружа уље на платну **Димитара Димитрова**. По узору на руски реализам Ивана Шишкина он шумски пленер посматра као органско јединство светлости и сенке. Његов рад у великој мери оживљава идеје передвижника са краја 19-тог века, а у контексту модерне концептуалистике и савремене ликовне продукције нуди занимљиво враћање у прошлост и настојање да се "рехабилитују" академизам и реализам.

У том, крајње реалистичком маниру, је и акварел **Бранислава Марковића**, који плени својим лирским романтизмом.

Надреалистички поступак уметничког обликовања запажамо код Наталије Цимеше (РС; БиХ) и Јаниса Христакидиса (Грчка).

Наталија Цимеша свесно улази у анатомску деформацију тореадора, ком негира персоналност и полност (дуга црна коса која заклања лице), а предимензиониране руке наглашавају сву гротеску "убице рањене животиње". И бику су одузете индивидуалне карактеристике, тако да се ове композиције могу сагледати и као својеврсни диптих коме је основна тема борба сила човека и природе. Ту симболику додатно истиче плошан колорит заснован на контрастима примарних боја.

Портрети колега младе студенткиње Анастасије Остојић и Мадана Лала послужили су **Јанису Христакидису** да понуди своју визију човека лептира (Маданова) стојећа фигура у покрету и деформисана просторна компонента (закошена композиција) сто који плови морем и делфин који прати тај "брод" и девојчице коју носе балон преко Јахорине (седећа фигура Анастасије). Сами "уметник је као лептир" и "младост лети" темељ су полисемантичке дисперзије разноврсних

this etymological and historical knowledge into his almost romantic visual and poetic statement about eternal sailing.

For **Vladimir Temkov**, the world of birds and fish is the basis on which he builds his neo-symbolist artistic expression, with the fact that the parrot - the macaw, acquires a Mayan interpretative character as a symbol of fire and the sun. Confirmation for this is provided by a strong, striking colour, crossed pastous and azure layers, precise colour passages that give his work a clear recognition. The author's seal is strong. The rebellion against the suffering of nature, its disappearance, but also the unrest with the "loss of homeland", i.e. nests and broods, are clear author signals of Temkov that such a situation must be changed. That dialectical desire for change is clearly indicated by highly suggestive colouristic values.

Loss, abandonment and/or return to the nest are the basis on which, in strong emotions, with the deep empathy of the artist with the object of observation, **Zlatko Dević** weaves his artistic fabric. Deconstruction of the object based on geometrization crossed with azure, carefully nuanced and precisely Valerian postulated colouristic values, on a smooth texture, allows the object of the *nest* to be experienced as a polysemantic expression of the artist. Namely, it also reflects the nest as a living space (geometrization), love (colour accents, especially red), a place of departure, flight into the unknown (grey and its shades). The artist's intention to present the multiple existential paradox of the modern way of life in this way is obvious.

Rebellion against the suffering of nature, especially the Amazon, is the backbone of **Aphrodite Karamanli's** signalism. Linguistic and artistic signs are imbued in such a way that they directly refer to the primary content of the engaged art. We notice an ironic deviation and a certain caricature in the play of words and visual symbols in "Aphrodite on Jahorina", where the author played with the meaning of her own name.

We also notice the direct crossing of linguistic and visual signs in the drawings of **Goce Božurski**. His pen carries the association of a stechak stained with vandalism, but also of a school desk where formulas and secret love signs are written.

Dimitar Dimitrov's oil on canvas provides an extremely realistic depiction of nature. Modelled on the Russian realism of Ivan Shishkin, he sees the forest plein air as an organic unity of light and shadow. His work largely revives the ideas of reformers from the end of the 19th century, and in the context of modern conceptualism and contemporary art production, he offers an interesting return to the past and an effort to "rehabilitate" academicism and realism.

In that extremely realistic manner is **Branislav Marković's** watercolour which captivates with its lyrical romanticism.

We can see the surrealist process of artistic design in Natalija Cimeša's work (the Republic of Srpska; Bosnia and Herzegovina) and Ioannis Christakidis (Greece).

Natalija Cimeša consciously enters into the anatomical deformation of the toreador, which denies personality and gender (long black hair that hides the face), and the oversized hands emphasize all the grotesqueness of the "killer of a wounded animal". The individual characteristics of the bull were also taken away, so that these compositions can also be seen as a kind of diptych whose basic theme is the struggle between the forces of man and nature. This symbolism is further emphasized by the one-dimensional colour based on the contrasts of the primary colours.

The portraits of fellow young students Anastasija Ostojić and Madan Lal served **Ioannis Christakidis** to offer his vision of the butterfly man (Madan's) a standing figure in motion and a deformed spatial component (oblique composition) a table sailing on the sea and a dolphin following that "ship" and the little girl that is carried away by balloons over Jahorina (seated figure of Anastasia). The very "artist is like a butterfly" and "youth flies" are the foundation of polysemantic dispersion of various views and perceptions from the point of view of the theory of the reception of a work of art.

гледања и сагледавања са становишта теорије рецепције ликовног дела.

Фовистички обликовану фигуру усмерену на контуру и матисовску моделацију запажамо у лирским, готово песничким опсервацијама породице и жене **Ифигеније Баздари**. Интензиван колорит, усмерен на флеку јарких боја, са заостреним контрастним, валерским тоновима топлих и хладних боја, омогућава да се прича о љубави схвати и као вишеструко саодношење као што су: љубав мужа и жене, мајке и сина, браће, сестара и сл. што, опет, на посебан начин даје топлу, нежну ноту фигура у покрету. Својеврсни ребус: "Јахорина", на сивој позадини лазурни нанос топлих боја у геометријској анализици скрива брижни однос мајке према детету и име планине. Јахорина тако постаје симбол "мајке планине", која уме да заштити и утеши у тешким данима. Седећа фигура и плесачи само су додатна потврда нежног, лирског, фовистички интонираног Ифигенијиног осећаја живота и његове снаге.

Ликовну проблематику деконструкције и трансформације простора као објекта ликовне опсервације у субјект ликовног исказа са изразитим ауторским печатом решавале су ликовни уметници: Анита Огњановска из Северне Македоније, Биљана Вуковић из Србије, Лидија Тилић из Србије Слободан Кнежевић из Србије и млађана Анастасија Остојић из Републике Српске, Босна и Херцеговина.

Анита Огњановска деконструира опсервирани објект - зид куће са травњаком - на начин да га доводи до геометријске апстракције, дајући му велики број семантичких склопова који сваки по себи носе не само различита значења него конотирају и разноврсне асоцијативне склопове. Управо у том преплету асоцијативног и емотивног нарративног слоја треба тражити ону ликовну естетику, али и поетику коју носи ова уметница у свом "al primo" ангажману. Рађен "у даху" њен акрилик постаје својеврсни бележник тананих дамара душе и срца. Просветљена зелена зона доњег плана омеђена тамним бордурама, са беличастим и доброно просветљеним сегментима нијанси жуте и црвене, светло наранџасте и бледи окер тонови, омогућава да се на фону композиционе структуре одреди и могући однос и других, не само архитектонски усмерених простора. То и такво "бекство" од урбаног, архитектонског модела, запажамо и на акрилику у ком доминирају нијансни односи црвене боје. Флека, лазурни нанос, али видљиви траг енергичног, брзог потеза, основа су на којој Анита успева да прикаже низ конкретних емоционалних стања и расположења.

Графика "Студеница" **Биљане Вуковић** у епицентру има тзв. "загонетну манастирску пластику", односно романичке веже коју у пластици одликује танани преплет камених структура веома брижљиво клесаних и глчаних. Тај романички предложак код Вуковићеве се претвара у засебан ликовни знак који није само верна репродукција виђеног, него је вештом цртачком руком вођени графички израз. Монохроматика је "разбијена" светлосним склоповима ецовања, при чему су добијени разноврсни ефекти који доводе до сасвим другачијег сагледавања велике српске светиње из 1188. године.

За **Лидију Тилић** бајковити, сновидни простор народне бајке, скаске, приповетке, је исходна тачка око које она танано везе свој лирски, фолклорној наиви најближи, ликовни исказ. Нервност дрвета, листа, простора око њега основа су око које се гради низ разноврсних асоцијација тако да на њеним радовима могу да се распознају илустративни садржаји усменог предања.

Слободан Кнежевић графику: „Време II“ на просторном плану као и на фону ликовне технике решава као укрштање два плана и две технике акватинте и бакрописа. Ецовањем, односно деловањем киселине на плочу (акватинта) добија светлосне просеве које надопуњује „оштећењем“ плоче односно урезивањем (бакропис) тако да се снажна и наглашена линија испољава као шума, док се акватинта уобличава као

Fauvist shaped figure focused on the contour and Matisse modelling can be seen in the lyrical, almost poetic observations of the family and wife of **Iphigenia Vasdari**. The intense colour, focused on a patch of bright colours, with sharpened contrasting, valerian tones of warm and cold colours, allows the story of love to be understood as a multiple relationship, such as: the love of husband and wife, mother and son, brothers, sisters, etc. which, again, in a special way gives a warm, gentle note to the figures in motion. A kind of rebus: "Jahorina", on a grey background, the azure coating of warm colours in geometric analytics hides the mother's caring relationship with the child and the name of the mountain. Jahorina thus becomes a symbol of the "mother mountain", who knows how to protect and comfort in difficult days. The seated figure and the dancers are only additional confirmation of Iphigenia's gentle, lyrical, Fauvist intoned sense of life and its strength.

The artistic problem of deconstruction and transformation of space as an object of artistic observation into a subject of artistic expression with a distinct author's stamp was solved by artists: Anita Ognjanovska from North Macedonia, Biljana Vuković from Serbia, Lidija Tilić from Serbia, Slobodan Knežević from Serbia and young Anastasija Ostojić from the Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina.

Anita Ognjanovska deconstructs the observed object - the wall of a house with a lawn - in such a way as to bring it to geometric abstraction, giving it a large number of semantic assemblages, each of which carries not only different meanings but also connotes various associative assemblages. It is precisely in this interweaving of associative and emotional narrative layer that we should look for the artistic aesthetics, but also the poetics that this artist carries in her "al primo" engagement. Made "in her fell swoop", her acrylic becomes a kind of notebook of the thin veins of the soul and heart. The illuminated green zone of the lower plan, bordered by dark borders, with whitish and well-lit segments of shades of yellow and red, light orange and pale ochre tones, allows to determine the possible relationship of other, not only architecturally oriented, spaces against the background of the compositional structure. This and such an "escape" from the urban, architectural model can also be seen in the acrylic where the nuances of red dominate. Fleck, azure drift, but a visible trace of an energetic, quick stroke, are the basis on which Anita succeeds in portraying a series of concrete emotional states and moods.

Biljana Vuković's graphic "Studenica" has the so-called "enigmatic monastery sculpture" in its epicentre, i.e. the Romanesque bond, which is characterized by a thin interweaving of stone structures very carefully carved and polished. With Vuković, that Romanesque template turns into a separate artistic sign that is not only a faithful reproduction of what was seen, but a graphic expression guided by a skilful drawing hand. Monochromaticity is "broken" by lighting systems of preservation, whereby various effects are obtained that lead to a completely different perception of the great Serbian shrine from 1188.

For **Lidija Tilić**, the fairy-tale, dreamlike space of a folk tale, *skaska*, short story, is the starting point around which she delicately weaves her lyrical, folkloric, naive artistic expression. The vascularity of the tree, the leaf, the space around it, are the basis around which a series of diverse associations are built, so that illustrative contents of oral tradition can be recognized in her works.

Slobodan Knežević solves the graphic: "Time II" on the spatial plan as well as on the background of art technique as a crossing of two plans and two techniques of aquatint and etching. By etching, i.e. by the action of acid on the plate (aquatint), he obtains light reflections, which he complements by "damaging" the plate, i.e. engraving (etching) so that the strong and emphasized line appears like a forest, while the aquatint is shaped like a clearing on a mountain. In this way, the object of Jahorina is transformed into an artistic subject of the landscape,

чистина на планини. На овај начин се објекат Јахорине претвара у ликовни субјекат предела који има и имагинативне конотативе. Полисемантичко значењско поље овој минијатури омогућава да се схвати и као својеврсни ликовни хаику посвећен универзалном одређењу рођења и трајања, односно као апотеоза живота у природи и са природом.

Студент прве године АЛУ у Требињу **Анастасија Остојић** својим експресивним третманом мотива подова наговештава ликовни таленат, да би свету детињства, радости и игре посветила "Играоницу на Јахорини".

Просторни ликовни знак реализован у звонком, тврдом, за обраду веома тешком херцеговачком камену **Михаила Глигорића** истинска је вајарска, уметничка, апотеоза Српкињи. Романтичарски, делахроовски торзо, који се завршава широким, снажним боковима како је Цвијић својевремено одредио "расног типа жене Динарида", у својој синтези је истински пластички знак који конотира улогу и судбину жене ових простора. Мајка, сестра, сурпуга, у било ком својству жена и јесте безлична, јер у својеврсни камени рам може да се унесе лик ма које Српкиње, било да је реч о јунакињи типа Милунке Савић, трагичке хероине Стојанке мајке Кнежепољке и(ли) сестре Батрића. Романтичка по садржају, модерна по изразу, савремена по структури, а свевремена по поетичком начелу, ова скулптура остаје као својеврсна Марија на Пркосима да својим голим грудима удара и најгорег душманина, али и да заштити и нахрани своју нејач као брижна и пажљива мајка.

Љути херцеговачки камен за **Драгана Батинића** је само повод да се смело ухвати у коштац са "тврдим и тешким" материјалом, да од њега "истка" форму која саодносима шупљине и целине, глатког и робусног, преноси причу о сусрету сунца, камена и човека. Батинићев пластички знак по својој семантичкој структури је поливалентан омогућавајући дистрибуцију низа различитих асоцијативних садржаја конотирајући уметников став да само у симбиози човека и природе, а не у њеном разарању, леже чврсти залози будућности.

Дрво као изазов понукало је **Слободана Милошеског** који претежно ради у металу, да проникне у овај древни вајарски материјал. Полазећи од спирале као окоснице живота - ДНК ланац - он деформацију материјала гради тако да могу да се асоцирају и филозофски темати пута, путника и путовања. Такође, може да се конотира и садржај античке митологије (мит о Онану) као што може да се распозна и спирални ток Божијег пута изражен у каменој пластици ренесансних храмова. Тако својеврсне пластичке предикације, Милошески изражава свој став о слободи о односу уметности, уметника и уметничког дела у данашњем, у великој мери, отуђеном свету.

др Александар – Саша Грандић

which also has imaginative connotations. The polysemantic field of meaning allows this miniature to be understood as a kind of artistic haiku dedicated to the universal determination of birth and duration, that is, as an apotheosis of life in nature and with nature.

Anastasija Ostojić, a first-year student of Academy of Fine Arts in Trebinje, hints at her artistic talent with her expressive treatment of floor motifs, in order to dedicate the "Playground on Jahorina" to the world of childhood, joy and play.

The spatial artistic sign realized in the ringing, hard, very difficult to process Herzegovina stone by **Mihailo Gligorić** is a true sculptural, artistic, apotheosis of a Serbian woman. The romantic, Delacroixian torso, which ends in wide, strong hips, as Cvijić once defined the "racial type of the Dinarides woman", in its synthesis is a truly plastic sign that connotes the role and destiny of women in these areas. A mother, a sister, a wife, a woman in any capacity is impersonal, because the image of any Serbian woman can be inserted into a kind of stone frame, whether it is a heroine of the Milunka Savić type /a Serbian hero from the First World War, Interpreter's Note/, the tragic heroine Stojanka, a mother from Knežopolje /a poem by Skender Kulenović, Interpreter's Note/, and/or Batrić's sister /a character from "Mountain Wreath" by Njegoš, Interpreter's Note/. Romantic in its content, modern in its expression, contemporary in its structure, and timeless in its poetic principle, this sculpture remains as a kind of Mary on the hill of Prkosi /a poem by Branko Ćopić, Interpreter's Note/, to beat the worst enemy with her bare chest, but also to protect and feed her weakling as a caring and attentive mother.

For **Dragan Batinić**, the sharp Herzegovinian stone is only an occasion to boldly tackle the "hard and heavy" material, to "weave" from it a form that conveys the story of the meeting of the sun, stone and man with the proportions of the hollow and the whole, smooth and robust. According to its semantic structure, Batinić's plastic sign is polyvalent, enabling the distribution of a number of different associative contents, connoting the artist's position that only in the symbiosis of man and nature, and not in its destruction, are solid pledges of the future.

Wood as a challenge prompted **Slobodan Milošeski**, who mainly works in metal, to delve into this ancient sculptural material. Starting from the spiral as the backbone of life - the DNA chain - he builds the deformation of the material in such a way that the philosophical themes of the road, traveller and journey can be associated. Also, the content of ancient mythology (the myth of Onan) can be connoted, as can the spiral course of God's path expressed in the stone sculptures of Renaissance temples. Thus, all kinds of plastic pulpits, Milošeski expresses his position on freedom, on the relationship between art, artist and work of art in today's, to a large extent, alienated world.

Ph.D Aleksandar – Saša Grandić

IN MEMORIAM

Sekula Dugandžić

Željko Filipović

Mijat Petronić

Edin Dervišević

Ratko Lalić

Madan Lal (1964),
Indija,
akrilik, "Urban Mythology", 160x200

Milivoje Unković (1944),
Bosna i Hercegovina,
akrilik, "Romanija", 60x70

Zvonko Tilić (1953),
Srbija,
ulje na platnu, "Mala barka", 100x80

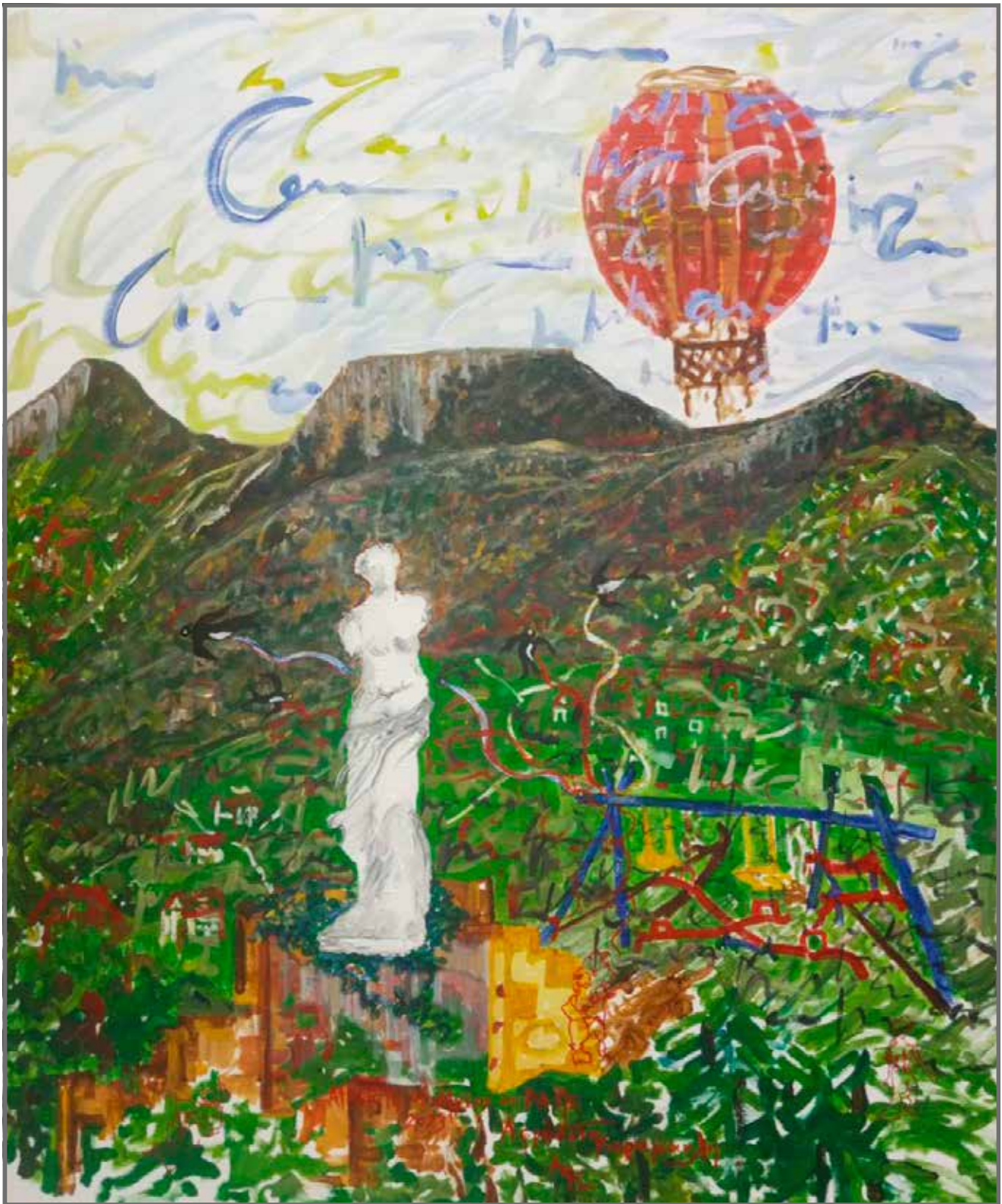

Vladimir Temkov (1959),
Sjeverna Makedonija,
akrilik, "Ptice", 100x100

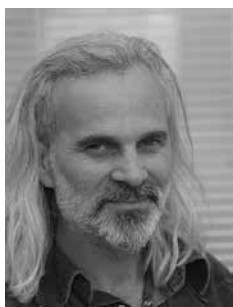

Zlatko Dević (1955),
Bosna i Hercegovina,
akrilik, "Gnjevda" 60x80

Afrodite Karamanli (1958),
Grčka,
akrilik, "Okolina", 160x120,

Goce Božurski (1956),
Sjeverna Makedonija,
crtež, "Škrabart", 70x100

Dimitar Dimitrov (1973),
Sjeverna Makedonija,
akrilik, "Pejzaž", 90x70

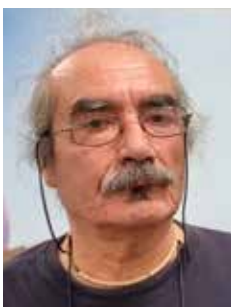
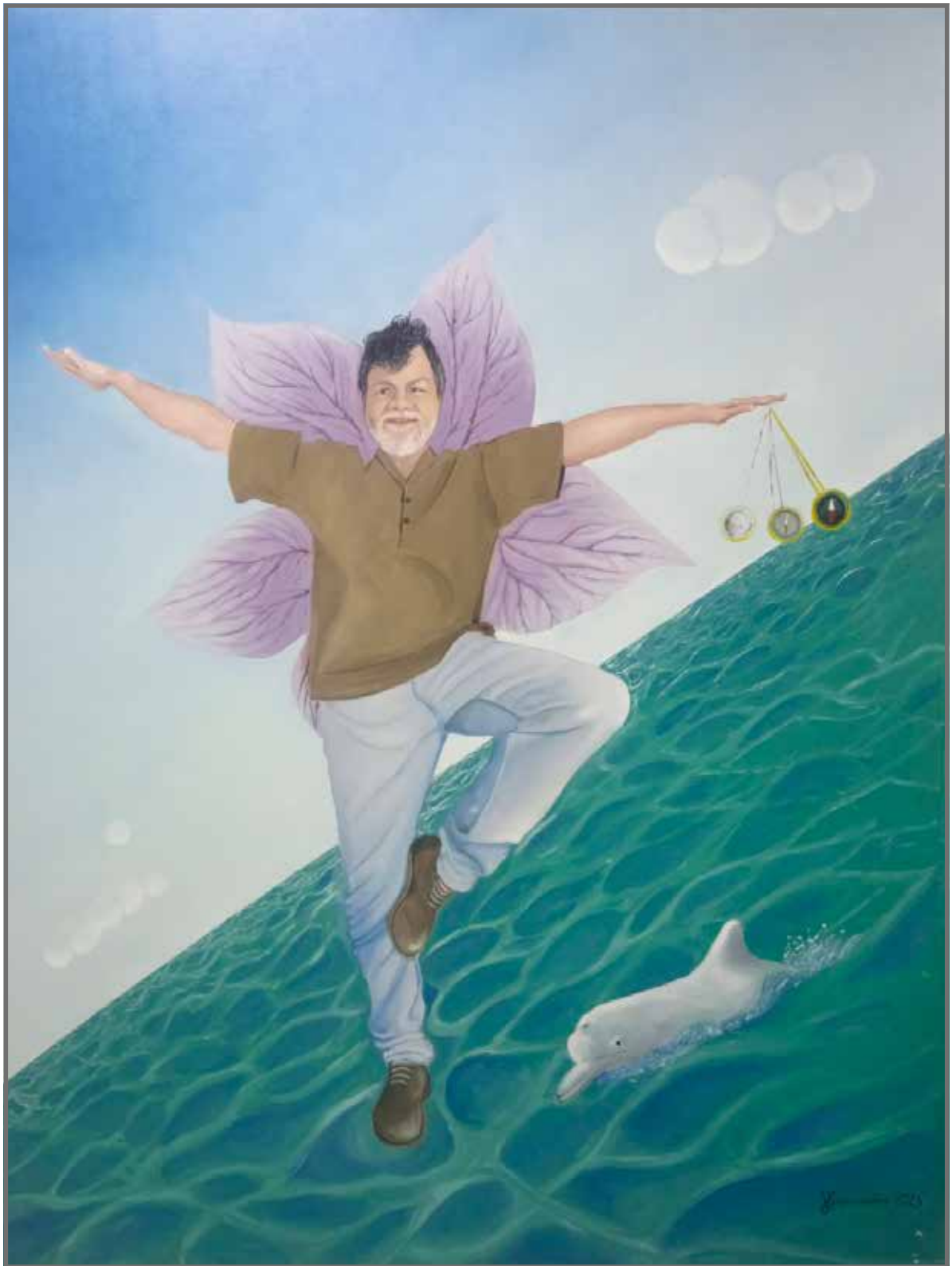
Branislav Marković (1955),
Srbija,
akvarel, "Bez naziva" 29x39

Natalija Cimeša (1972),
Bosna i Hercegovina,
akrilik, "Toreador", 100x100

Ioannis Christakidis,
Grčka,
ulje na platnu, "Flight within", 160x120

Iphigenia Vasdari (1967),
Grčka,
akrilik, "Forma", 80x60

Anita Ognjanovska (1972),
Sjeverna Makedonija,
akrilik, "Spokojstvo", 110x90

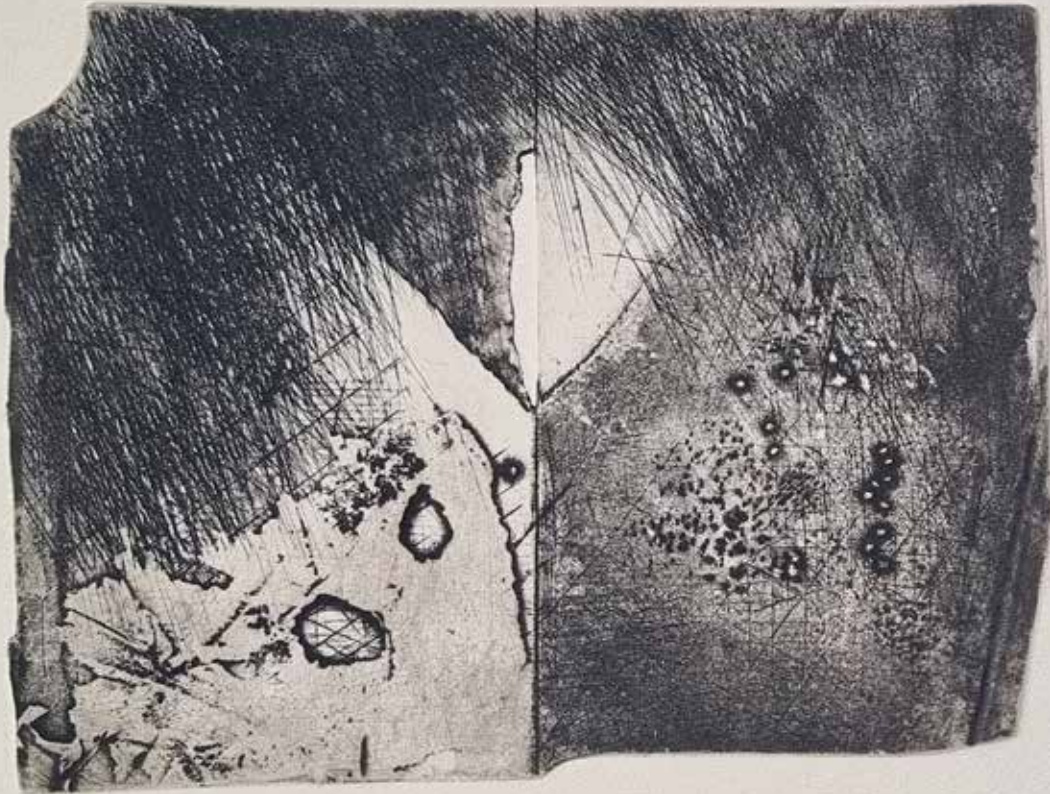
Arca
1978/1979
Biljana Vuković

Biljana Vuković (1949),
Srbija,
grafika, "Studenica", 29x20

Lidija Tilić (1960),
Srbija,
ulje na platnu, "Proleće", 80x60

11/25 akvatinta, bakropis, "VREME II" Slobodan Knežević '89

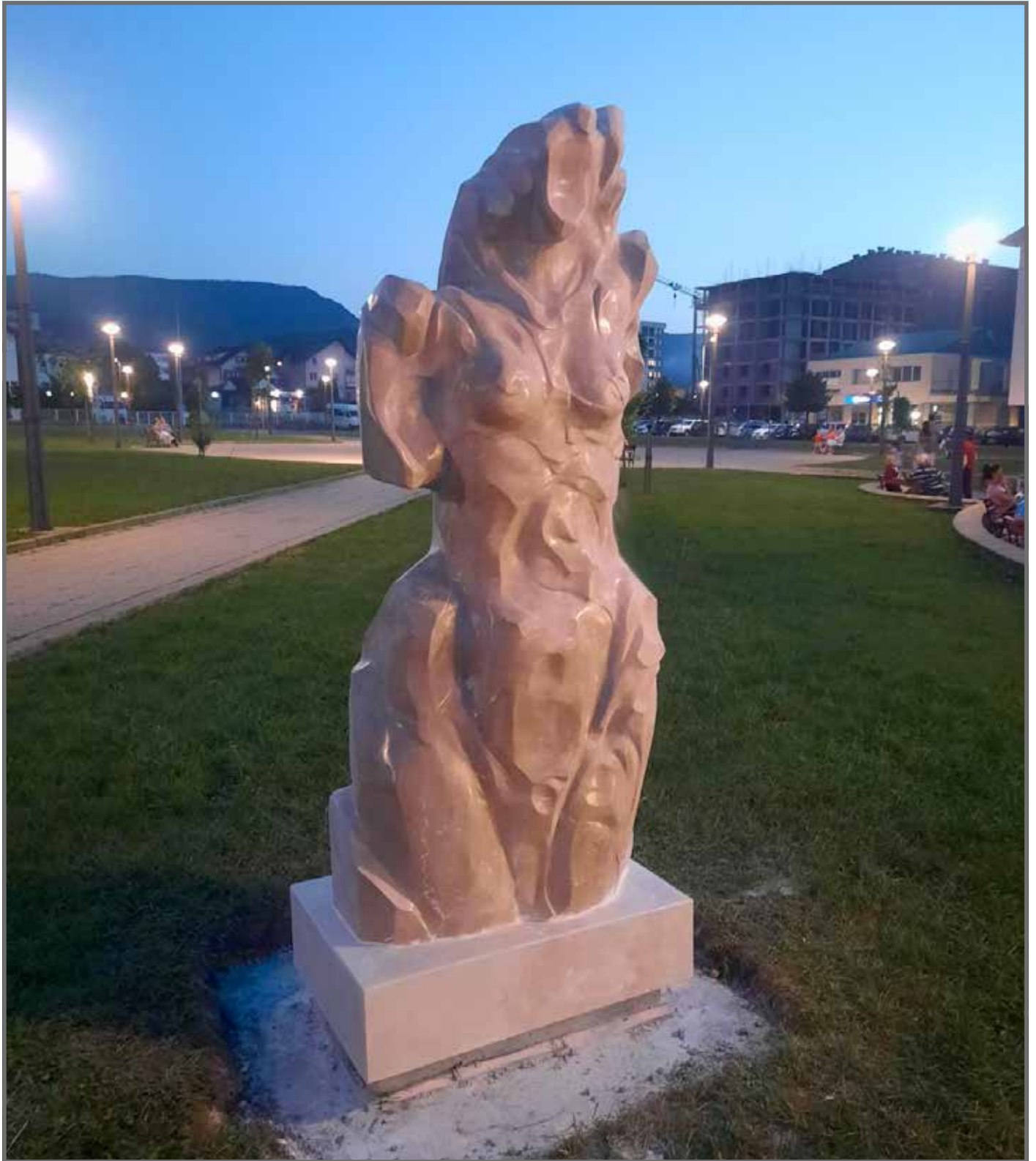
Slobodan Knežević - Abi (1948),
Srbija,
akvatinta-bakropis, "Vreme II", 18x24

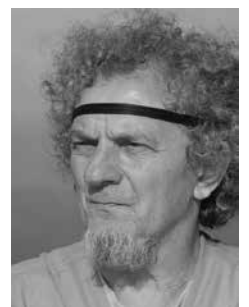

Anastasija Ostojić (2003),
Bosna i Hercegovina,
akrilik, "Igraonica na Jahorini", 90x70

Mihailo Gligorić Gliša (1952),
Srbija,
kamen, "Vila", 190x75x45

Dragan Batinić (1985),
Bosna i Hercegovina,
kamen, "Splet", 172x82x28

Slobodan Milošeski (1977),
Sjeverna Makedonija,
drvo, "Ponos", 210x43x43

REALIZACIJU PROJEKTA POMOGLI SU:

МИНИСТАРСТВО
ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ РС

BOSNA I HERCEGOVINA

Ministarstvo civilnih poslova

ГРАД ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ОПШТИНА ПАЛЕ

Engineering
Consulting
Design

GRIJANJE INVEST d.o.o.

ЈАВНА УСТАНОВА
СТУДЕНТСКИ ЦЕНТАР
ПАЛЕ

"GRALEKS"
PALE

Ј.П. Комунално а.д. Пале

TURISTIČKA ORGANIZACIJA
ISTOČNO SARAJEVO

VODOVOD I KANALIZACIJA
PALE

MEDIJSKI SPONZORI:

НОВИНСКА АГЕНЦИЈА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

www.rtrs.tv
РАДИО ТЕЛЕВИЗИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

РАДИО ТЕЛЕВИЗИЈА ИСТОЧНО САРАЈЕВО

paleinfo.com
vaš prozor u svijet informacija

UDRUŽENJE GRAĐANA "ART SIMPOZIJUM JAHORINA"

OSNIVAČ I UMJETNIČKI RUKOVODILAC:

Lazo Savić
Srpskih ratnika 71, 71420 Pale;
GSM: +387 65 637-426,
e-mail: lazo.savic@gmail.com
www.artjahorina.com

ODNOSI SA JAVNOŠĆU:

Teodor Savić

SAVJET:

Milivoje Unković - predsjednik / selektor
Ivona Rajačić - Barandovski
Goce Božurski
Irfan Hozo
Zoran Ogrinc
Kodai Hihara
Željka Momirov
Aleksandar Grandić

IZDAVAČI:

Udruženje "Art simpozijum Jahorina"
Grafid d.o.o. Banja Luka

ZA IZDAVAČE:

Lazo Savić
Srđan Ivanković

FOTOGRAFIJE:

Lazo Savić

ŠTAMPA:

"GRAFID" Banja Luka
Milana Karanovića 25, Tel:051/259-250,
e-mail:grafid@blic.net

Tiraž: 500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

ISBN 978-99976-59-60-6

9 789997 659606